

Wie heeft er écht dyslexie?

Het aantal dyslexieverklaringen neemt de laatste jaren toe. Tien jaar geleden had nog 3 tot 5% zo'n verklaring, inmiddels 5 tot 10% van de leerlingen. Er zijn zelfs scholen voor voortgezet onderwijs waar maar liefst 15% een dyslexieverklaring heeft. Het is relatief gemakkelijk om zo'n verklaring te verkrijgen, zo liet het VARA-programma *Rambam* begin dit jaar zien.

Hoe zit het eigenlijk met het aantal dyslectici in Nederland? Welke trends zijn er? Wat wil de politiek doen? En wat zijn de ervaringen van een orthopedagoog?

We vroegen het aan emeritus hoogleraar orthopedagogiek Aryan van der Leij van de Universiteit van Amsterdam, PvdA-Tweede Kamerlid Loes Ypma en NVO orthopedagoog generalist Marzenka Rolak.

Aryan van der Leij: 'Dyslexie is wat er overblijft nadat laaggeletterdheid succesvol is bestreden'

Hoeveel dyslectici zijn er?

"Van de eindexamenleerlingen heeft 12% een dyslexieverklaring. Van de basisschoolleerlingen heeft 6,5% de diagnose *ernstige, enkelvoudige dyslexie*, kortweg EED. Het verschil is deels te verklaren door de criteria die gehanteerd worden.¹ Een leerling die eenmaal de diagnose heeft gekregen, blijft altijd dyslectisch. Ook als het probleem minder wordt. Tegelijkertijd neemt het aantal leerlingen toe dat op drie cito-meetmomenten qua leesvaardigheid bij de laagste 10% behoort en dus in aanmerking komt voor die diagnose.² Bovendien wordt de dyslexieverklaring niet altijd gebaseerd op de strengste criteria; naast 'ernstige' dyslexie zijn er ook 'matige' en 'milde' vormen. Maar dat onderscheid wordt in ons land nog niet gemaakt. Al staat het inmiddels wel in de nieuwste versie van DSM-5 uit 2014."³

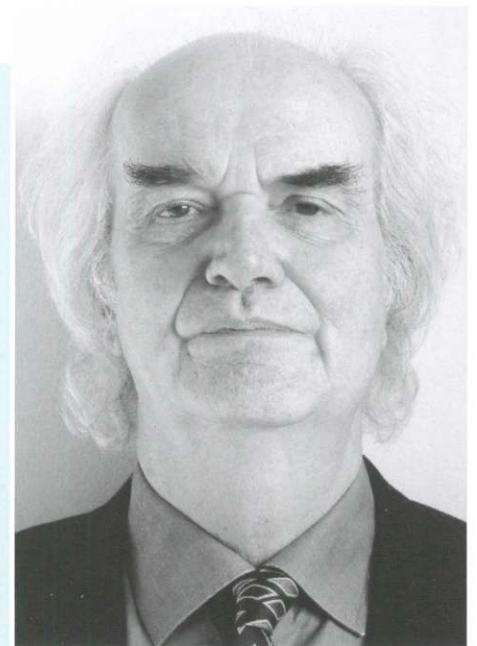
Is het zorgelijk?

"Het aantal dyslexieverklaringen is in beide gevallen teveel. Oorzaak zijn de aantrek-

kelijke voorzieningen. Er zijn twee opties denkbaar: De toegang tot de voorzieningen beperken door strengere regels te stellen aan verwijzings- en toewijzingsgedrag. En door vroegtijdige interventie voorkomen dat de leesachterstand zover oploopt dat van 'hardnekkigheid' kan worden gesproken."

Wat leert onderzoek?

"Ons longitudinale *Dutch Dyslexia Programme* laat zien dat 'familiaal risico' - het komt in de familie voor - de kans op dyslexie sterk vergroot. We weten hoe dit doorwerkt in de latere leesontwikkeling. Het risico op dyslexie en laaggeletterdheid kan worden verkleind, mits de aanpak vroegtijdig, langdurig én individueel is. Het programma *Bouw!* realiseert zo'n aanpak, van halverwege groep 2 tot halverwege groep 4, bij kinderen die als kleuters zwak zijn in letterkennis en klankbewustzijn.⁴ Uit onderzoek bij de kinderen die aan *Bouw!* meedoen, blijkt dat kinderen met ouders zonder dyslexie er als groep bovengemiddeld uitkomen en de kans op laaggeletterdheid

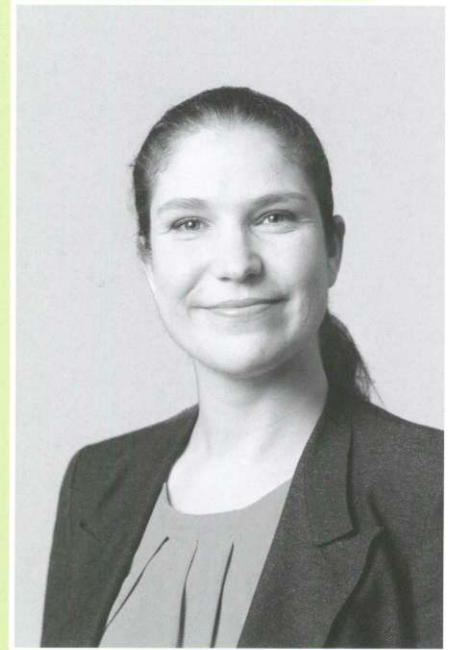

afneemt met 60 tot 65%. Kinderen met familiaal risico hebben meer oefening nodig en het effect is kleiner. Bij hen neemt de kans op ernstige dyslexie - officiële diagnose EED - echter ook af met 60 tot 65%. Degenen die ondanks het programma achterblijven, voldoen aan de kerncriteria van hardnekkige achterstand én te gering effect van intensieve begeleiding ofwel 'didactische resistentie'. Zij kunnen met recht de diagnose EED krijgen."⁵

Loes Ypma: 'Het onderwijs richt zich ten onrechte op de gemiddelde leerling'

Hoe kijkt u aan tegen het toenemende aantal dyslexieverklaringen?

"Voorop staat dat het heel vervelend is voor kinderen die te maken hebben met dyslexie. Mijn eigen dochter heeft net een groot dyslexieonderzoek achter de rug. Ontzettend trots ben ik op haar. Maar zij zegt: 'ik kan helemaal niet goed leren' en ziet het als falen. Dus we moeten er heel serieus mee omgaan en goed onderzoek is een voorwaarde. Op school is er extra begeleiding voor deze kinderen nodig. Ik vind het ernstig dat veel kinderen alleen extra begeleiding krijgen via een dyslexieverklaring. Dat moet een zwaar instrument zijn, en niet een eis voor wat extra tijd voor een toets of om grote letters te krijgen."

Hoort u veel praktijkverhalen?

"Zeker, maar helaas vaak van diegenen waarbij het niet goed gaat. Ik heb ook veel meegedacht, omdat het onrechtvaardig is als kinderen geen eerlijke kansen krijgen. De gelden - en daarmee de hulpmiddelen vanuit de oude 'rugzakjes' - zijn er sinds de invoering van passend onderwijs nog steeds. Wat mij betreft moet er worden gekeken naar de rode draad. Heeft een kind een disharmonisch profiel? Is hij of zij slecht in taal maar wel goed in rekenen? Kan iemand in exacte vakken misschien wel uitblinken? Ik zie wel wat in een maatwerkdiploma, waarbij je ook een vak op een lager niveau kunt volgen."

Heeft de politiek een rol?

"Ingrijpen als er echt iets niet goed gaat. Wellicht moet er een keurmerk komen zodat niet zomaar iedereen een dyslexieverklaring kan afgeven. Het liefst vanuit het veld zelf ontwikkeld en gedragen. Dat geeft een ander gevoel en effect dan wanneer de overheid ingrijpt."

Welke aanpak stelt u voor?

"Een kind moet krijgen wat het nodig heeft. Het onderwijs richt zich ten onrechte op de gemiddelde leerling. Slechts zestig procent van de docenten in het basis- en dertig procent in het voorgezet onderwijs kan omgaan met verschillen in de klas. Daar moeten we iets aan doen en daar heeft de pedagoog ook een rol in. Maar dat is lastig omdat pedagogen tegelijkertijd te maken krijgen met ouders die hen pushen een dyslexieverklaring te geven. Voor kinderen die écht dyslexie hebben, zie ik oplossingen in de relatie met ICT. Er zijn computerprogramma's die niet een gewone spellingcontrole hebben, maar een speciale voor dyslexie. Verder heeft iedere zichzelf respecterende beroepsgroep een eigen registratie. Het is denkbaar dat in het onderwijs alleen nog dyslexieverklaringen van deze professionals geaccepteerd worden. Met maar één doel: alleen nog terechte dyslexieverklaringen."

Wat beveelt u aan?

"Zet bestrijding van laaggeletterdheid en dyslexie in samenhang bovenaan de agenda van scholen, begeleiders, schoolbesturen, gemeenten en landelijke overheid. Dat kan een hoop ellende voorkomen. Lezen en spellen zijn essentieel voor de verdere loopbaan. Er zijn nu teveel uitvallers op die gebieden. Onderken daarom de risico's op leesproblemen al in groep 2 en begin direct met individuele hulp met een evidence-based programma. Houd die hulp net zo lang vol tot de overgang naar versnelling is genomen in groep 4. Mijn motto is: Dyslexie is wat er overblijft nadat laaggeletterdheid succesvol is bestreden."⁶

¹ SDN, 2008; PDD&B, 2013.

² P.F. de Jong & E. van Bergen (in press), 'Issues in diagnosing dyslexia'. In: E. Segers & P.W. van den Broek (eds.), John Benjamins, *Developmental Perspectives in Written Language and Literacy*.

³ Peter de Jong in *Festschrift* bij afscheid Ludo Verhoeven, 2016.

⁴ lexima.nl/artikelen/productinfo/bouw/

⁵ masterplandyslexie.nl/nl/catalog/dossierfaq/protocollen_basisonderwijs/3#faqitemid40

⁶ A. van der Leij, *Dit is dyslexie. Achtergrond en aanpak*, LannooCampus, 2016.

Marzenka Rolak: 'Ik krijg vaker de vraag of ik wel *geldige* dyslexieverklaringen afgeef'

Wat vindt u van de commotie rondom dyslexieverklaringen?

"Er is teveel nadruk komen te liggen op het belang van het afgeven van dyslexieverklaringen. Onderwijsinstellingen willen vaak geen voorzieningen treffen zonder zo'n verklaring. Daarmee schiet het onderwijs zijn doel voorbij. Juist daar zou men in staat moeten zijn om de onderwijsbehoeften van kinderen goed in kaart te brengen en het onderwijs daarop af te stemmen, ongeacht de diagnose. Eventueel ondersteund door deskundig onderzoek."

Heeft dit consequenties voor uw eigen werk?

"Niet direct. In mijn werk besteed ik al aandacht aan een sterke-zwakke analyse en een indicerende diagnose met duidelijke handvatten voor de praktijk. Dat vind ik belangrijker dan de diagnose op zich. Ik krijg wel vaker de vraag of ik 'geldige' dyslexieverklaringen afgeef."

Hoe bepaalt u of iemand dyslexie heeft?

"Ik gebruik de richtlijnen van de Stichting Dyslexie Nederland. Anders dan in het Protocol Dyslexie Diagnostiek en Behandeling 2.0¹ neemt de SDN geen

oorzakelijke verklaring op in haar definitie. Die sluit daarmee beter aan bij de huidige stand van zaken in de wetenschap, die nog steeds geen eenduidige oorzaak voor dyslexie kan aanwijzen. Voor de diagnostiek betekent dit dat ook kinderen met ernstige en hardnekkige lees- en spellingproblemen een dyslexieverklaring kunnen krijgen, ook al voldoen ze niet aan een 'dyslexietyperend profiel'. Het betekent ook dat ik niet standaard een intelligentietest afneem.

Wat betreft de ernst en hardnekkigheid, laat ik ook de daadwerkelijke belemmeringen in de praktijk meespelen. Bijvoorbeeld bij kinderen die net boven de zwakste 10% scores op woordlezen, maar wel ernstig belemmerd worden op het gebied van tekstlezen."

Wat kan er verbeteren aan de diagnose dyslexie?

"In 2013 hebben Elise de Bree en Koos Henneman onderzoek gedaan naar de kwaliteit van de diagnose dyslexie.² Hieruit bleek dat met name op het gebied van de indicerende diagnose veel winst te behalen is. Het aantal rapporten waarin de belemmeringen en de beschermende factoren van een kind in kaart zijn gebracht

is beperkt. In de praktijk zie ik dit ook terug. Ik denk dat een goede indicerende diagnose belangrijk is om een deel van de druk op het afgeven van verklaringen weg te nemen. Verder is het belangrijk om het verslag te schrijven voor je cliënt en niet voor je collega's. En om in je verslag een evenwichtig beeld te schetsen. Denk daarbij aan een leerling die het verslag later nog eens over zichzelf terugleest."

¹ PDDB, 2013

² Bree, E. de & Henneman K. (2013) *Kwaliteit van de diagnose dyslexie*. Stichting Dyslexie Nederland.

Aanpak onterechte dyslexieverklaringen

De NVO heeft samen met het NIP en de Kwaliteitsinstituten Dyslexie onlangs de handen ineen geslagen om onterechte dyslexieverklaringen tegen te gaan.

Dit willen de partijen bereiken door:

- Registratie en herregistratie bij de registers van de beroepsverenigingen óf bij het BIG-register óf bij het Kwaliteitsregister Jeugd (SKJ) verplicht te maken voor professionals die dyslexieonderzoek doen en verklaringen afgeven;
- De ontwikkeling van een visitatiesysteem dat

gebruik maakt van de deskundigheid die de Kwaliteitsinstituten nu al hebben;

- De ontwikkeling van een 'richtlijn dyslexie' voor professionals, die een handvat biedt voor onderzoek naar en begeleiding van alle groepen kinderen die ondersteuning nodig hebben. Het huidige 'protocol dyslexie' is een goede aanzet, maar is alleen gericht op kinderen met ernstige enkelvoudige dyslexie.

De Tweede Kamer zal dit onderwerp binnenkort bespreken.